

1000 JAAR VREUGDE EN VERDRIET

RESTEN VAN DE OUDE STAD YARKHOTO

*Alsof een karavaan weer door de stad trekt –
in het geroezemoes tinkelen de bellen van kamelen
Alsof de markten net zo bruisen als weleer
met karren als stromende rivieren, stoeten paarden*

*Maar nee, van dit glorierijk paleis
rest nu niets meer dan een ruïne,
van duizend jaar vreugde en verdriet
zul je geen spoor meer vinden.*

*Mensen, leef je leven toch ten volle,
koester geen hoop dat de aarde zich je herinnert.*

AI QING, 1980

Ai Weiwei

I 000 JAAR
VREUGDE EN
VERDRIET

Memoires

Vertaald door Koos Mebius en Gertie Mulder

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2021

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes & Bisseling
Literair Agentschap te Amsterdam

Oorspronkelijke titel: *1000 Years of Joys and Sorrows*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Crown Publishers, een imprint van Crown
Publishing Group, een afdeling van Penguin Random House LLC, 2021

© Ai Weiwei, 2021

© Vertaling uit het Engels: Koos Mebius en Gertie Mulder, 2021

© Vertaling gedichten van Ai Qing: Daan Bronkhorst, 2021

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2021

Omslagontwerp: Sander Patelski, Amsterdam

Auteursfoto: Ai Weiwei Studio

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2653 7

ISBN 978 90 488 2654 4 (e-book)

NUR 641

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste
boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Dit boek is opgedragen aan mijn ouders en mijn zoon

INHOUD

1.	Transparante nacht	9
2.	Een hart vol vuur	23
3.	Sneeuw valt op het land van China	51
4.	Naar de zon	71
5.	De nieuwe tijd	94
6.	De droom van de tuinman	118
7.	Van het verre noordoosten naar het verre noordwesten	144
8.	De wereld is van jullie	159
9.	Vrijer dan de wind	171
10.	Democratie of dictatuur?	193
11.	'New York, New York'	202
12.	Perspectief	240
13.	FAKE Design	263
14.	Het sprookje van Fairytale	278
15.	Burgeronderzoek	302
16.	Verstoring van de openbare orde	316
17.	Een banket met rivierkrab	341
18.	Eenentachtig dagen	361
19.	Het leven ten volle leven	402
	Epiloog	449
	Dankwoord	455
	Verantwoording	458
	Beeldverantwoording	459
	Opmerkingen bij een aantal beelden	460
	Over de auteur	464

HOOFDSTUK I

Transparante nacht

*Gierend lachen klinkt op langs het pad.
Een groep dronkaards verlaat
het slapende dorp en trekt
bulderend van pret
de slapende velden in.*

— FRAGMENT UIT ‘TRANSPARANTE NACHT’, GESCHREVEN
DOOR MIJN VADER IN EEN GEVANGENIS IN SHANGHAI IN 1932

Ik ben geboren in 1957, acht jaar na de stichting van het ‘Nieuwe China’. Mijn vader was toen zevenenveertig. Toen ik klein was, sprak mijn vader zelden over vroeger, omdat alles in die tijd gehuld was in de dichte nevelen van het heersende politieke narratief en je met ieder onderzoek naar de feiten represailles riskeerde die te verschrikkelijk waren om bij stil te staan. Door zich te voegen naar de eisen van de nieuwe orde was het Chinese volk geestelijk weggekijnd en was niemand meer in staat de dingen na te vertellen zoals ze zich werkelijk hadden voorgedaan.

Het zou nog een halve eeuw duren voordat ik hierover begon na te denken. Op 3 april 2011, toen ik op het punt stond het vliegtuig te nemen vanaf Beijing Capital Airport, stortte een zwerm politieagenten in burger zich boven op me en de volgende eenentachtig dagen verdween ik in een zwart gat. Tijdens mijn opsluiting begon ik na te denken over het verleden: ik

dacht vooral aan mijn vader en probeerde me voor te stellen hoe het hem moest zijn vergaan achter de tralies van een gevangenis van de nationalistes, tachtig jaar eerder. Ik beseftte dat ik nauwelijks iets wist over zijn vele beproevingen en ook nooit echt belangstelling had getoond voor wat hij allemaal had meegemaakt. In de periode waarin ik opgroeide, waren de schijnwerpers van de politieke indoctrinatie voortdurend op ons gericht en werden onze herinneringen in dat felle, nietsontziende licht als schaduwen gewist. Herinneringen waren een last, je kon er maar beter vanaf zijn; al snel verloren de mensen niet alleen de wil, maar ook het vermogen zich iets te herinneren. Als gisteren, vandaag en morgen ongemerkt vervloeien tot één wazige mist, dan is het geheugen behalve potentieel gevaarlijk ook nauwelijks meer van betekenis.

Veel van mijn vroegste herinneringen bestaan uit flarden. Als jongen was de wereld voor mij net een split screen. Op de ene helft van het scherm stapten de Amerikaanse imperialisten parmantig rond in smoking en met hoge hoed, met hun wandelstok in de hand en achter zich aan hun loophondjes: de Britten, de Fransen, de Duitsers, de Italianen en de Japanners, samen met de reactionairen van de Kuomintang die zich hadden verschanst op Taiwan. Op de andere helft stond Mao Zedong, geflankeerd door de 'zonnebloemen', dat wil zeggen de volkeren van Azië, Afrika en Latijns-Amerika die streefden naar onafhankelijkheid en de bevrijding van het kolonialisme en het imperialisme: wij dus, de vertegenwoordigers van het licht en de toekomst. Op propagandaplaatjes zagen we hoe de Vietnamese leider, 'Opa' Ho Chi Minh, werd omringd door onbevreesde jonge Vietnamezen met bamboehoeden op, die hun geweren gericht hielden op overvliegende Amerikaanse gevechtsvliegtuigen. Iedere dag werden we onthaald op verhalen over hun heroïsche overwinningen op de yankeeboeven. De twee helften van het scherm waren niet met elkaar te rijmen.

In die tijd van informatieschaarste waren persoonlijke keuzes net als drijvend kroos, zonder wortels of substantie. Het geheugen werd uitgewrongen en aan de waslijn gehangen en omdat het verstoken was van voeding uit individuele interesses en persoonlijke banden, droogde het helemaal op, totdat het verbrokkelde en in stukjes uiteenviel. ‘Het proletariaat moet de hele mensheid bevrijden voordat het zichzelf kan bevrijden,’ luidde het gezegde. Na alle politieke omwentelingen die China te verduren had gehad, waren oprechte emoties en persoonlijke herinneringen tot piepkleine snippertjes verscheurd en zonder slag of stoot vervangen door ideologische verhandelingen over klassenstrijd en nooit aflatende revolutie.

Het was maar goed dat mijn vader schrijver was. In zijn gedichten legde hij gevoelens vast die zich diep in zijn hart hadden genesteld, ook al konden die kleine stroompjes eerlijkheid en openhartigheid nergens in uitmonden wanneer alles weer eens werd meegesleurd in de vloedgolven van de politiek. Het enige wat ik nu nog kan doen, is alle brokstukken die na de storm her en der zijn blijven liggen, bijeenrapen en in elkaar proberen te passen totdat er een beeld ontstaat, hoe incompleet ook.

In het jaar dat ik geboren werd, ontketende Mao Zedong met de Campagne tegen Rechtse Elementen een politieke storm, die het land moest zuiveren van alle ‘rechtse’ intellectuelen die kritiek hadden geleverd op de overheid. De draaikolk die mijn vader verzwolg, sleurde ook mij mee en heeft mijn leven voor altijd getekend. Als gezaghebbend ‘rechts element’ onder de schrijvers werd mijn vader verbannen en gedwongen tot ‘heropvoeding door arbeid’, waarmee het relatief comfortabele leven dat hij sinds de installatie van het nieuwe regime in 1949 had geleid, abrupt ten einde kwam. Na onze aanvankelijke deportatie naar de ijzige wildernis van het uiterste noordoosten werden we overgeplaatst naar het stadje Shihezi, aan de voet van het Tianshangebergte in het noordwestelijke Xinjiang. Als

een bootje dat beschutting zoekt tijdens een tyfoon, scholen we daar net zo lang tot de politieke wind weer uit een andere hoek kwam waaien.

Dat was in 1967, toen Mao's 'Culturele Revolutie' een nieuwe fase inging en mijn vader, die inmiddels te boek stond als sjacheraar in bourgeois literatuur en dito kunst, weer op de ideologische zwarte lijst werd geplaatst, samen met andere anti-partijelementen, trotskisten en afvalligen. Ik was bijna tien en wat er toen gebeurde, is me altijd bijgebleven.

In mei van dat jaar kwam een van de extreemlinkse revolutionaire leiders in Shihezi ons thuis opzoeken. Mijn vader had het veel te goed gehad tot nu toe, zei hij, daarom zou hij binnenkort naar een verafgelegen paramilitaire productie-eenheid worden gestuurd om te worden 'hervormd'.

Vader reageerde niet.

'Je dacht toch zeker niet dat we je feestelijk gingen uit-zwaaien?' sneerde de man.

Niet lang daarna kwam er een truck van het 'Volksbevrijdingsleger' voorrijden. We laadden een paar simpele meubels en een vracht steenkool in de bak en smeten ons beddengoed daarbovenop – dat was zo'n beetje alles wat we hadden. Toen vader voorin ging zitten, begon het te motregen; mijn stiefbroer Gao Jian en ik klommen in de laadbak van de truck en hurkten neer onder het canvas. Onze plaats van bestemming lag aan de rand van de Gurbantüנגgütwoestijn; lokaal stond het gebied bekend als 'Klein Siberië'.

Mijn moeder ging niet mee; ze had besloten samen met mijn kleine broertje, Ai Dan, terug te gaan naar Beijing. Na tien jaar ballingschap was ze de jongste niet meer en ze gruwde bij de gedachte aan een leven in nog primitievere omstandigheden. Verder dan Shihezi wilde ze niet gaan en ons gezin was op geen enkele manier bij elkaar te houden. Ik heb mijn moeder niet

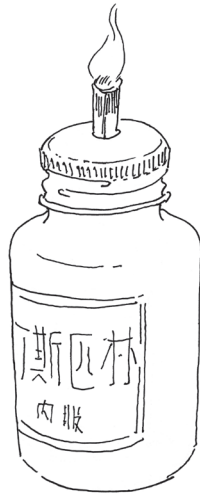
gesmeekt om toch mee te komen of in ieder geval mijn kleine broertje met ons mee te laten gaan. Ik zei helemaal niets, niet ten afscheid en ook niet om te vragen of ze ooit weer terug zou komen. Ik weet niet meer hoelang het duurde voordat ze uit het zicht waren verdwenen. Blijven of weggaan: wat mij betreft was het allemaal om het even en hoe dan ook, die beslissing was niet aan ons.

Hevig schokkend en slingerend hobbelden we voort op een schijnbaar eindeloze, onverharde weg vol met kuilen en gaten, en ik moest me vastklampen aan de rand van de laadbak om niet de lucht in te worden geslingerd. Een mat die naast ons lag, werd meegerukt door een windvlaag en verdween in een oogwenk in de stofwolken achter de truck.

Na een ruige tocht van een paar uur kwam de truck eindelijk knarsend tot stilstand aan de rand van de woestijn. We waren aangekomen op onze plaats van bestemming: Compagnie 2 van Sectie 3 van Regiment 23 van Landbouwdivisie 8 van het Productie- en Constructiekorps van het militaire district Xinjiang. In de jaren vijftig waren er talloze soortgelijke eenheden opgericht in de Chinese grensgebieden, met een tweeledig doel. In vreedetijd stimuleerden de arbeiders van zo'n Productie- en Constructiekorps de nationale economie door het land te ontginnen en te bewerken. En als er oorlog zou uitbreken met een van de buurlanden of in geval van onrust onder de lokale etnische minderheden, konden ze als militairen hun steentje bijdragen aan de verdediging van het land. Zoals ons al gauw duidelijk werd, had dit soort eenheden soms ook nog een andere functie: onderdak bieden aan wetsovertreders die waren verbannen uit hun plaats van herkomst elders in China.

De avond viel. Vanuit een rij lage huisjes klonken de tonen van een fluit; een paar jonge arbeiders stonden ons daar nieuwsgierig op te nemen. We kregen een kamer toegewezen met een tweepersoonsbed erin en verder niets. Mijn vader en ik tilden

het tafeltje en de vier stoelen die we uit Shihezi hadden meegenomen naar binnen. De vloer was van aangestampte aarde en uit de lemen bakstenen waaruit de muren waren opgetrokken, staken stukjes stro. Van een leeg medicijnflesje maakte ik een eenvoudige olielamp door er petroleum in te gieten, een gaatje in het deksel te maken en daar een stukje schoenveter doorheen te halen.

Behalve tijd om te lezen en te schrijven had mijn vader weinig nodig in het leven. En hij had nooit veel verantwoordelijkheden gehad. Al het werk in huis was altijd door mijn moeder gedaan en ze had ons ook nooit gevraagd een handje te helpen. Maar nu stonden we er alleen voor, mijn vader, Gao Jian en ik, en onze gezinssamenstelling wekte nieuwsgierigheid bij de andere arbeiders, ruwe bonken van 'militaire boerenstrijders' die er geen doekjes om wonden. 'Is dat je opa?' vroegen ze me bijvoorbeeld, of: 'Mis je je moeder niet?' Na een tijdje leerde ik alles zelf te doen.

Zo probeerde ik een kacheltje te maken, voor de warmte en om water op te koken. Maar de rook kwam er aan alle kanten uit, behalve uit de schoorsteen, en bij het aansteken prikten mijn ogen en moest ik hoesten, totdat ik begreep dat de lucht in de kachel goed moest kunnen circuleren. Dan waren er nog de andere dagelijkse karweitjes, zoals water halen uit de put, maaltijden ophalen in de kantine, de kachel vullen met brandhout en de as wegscheppen. Iemand moest dit doen, en meestal kwam het op mij neer.

Ons verleden stond volkomen los van ons nieuwe bestaan: verleden en heden hadden niets gemeen, of het moest zijn dat de zon bleef opgaan en ook weer onderging. Ons leven van dat moment had veel weg van een non-stop overlevingstraining in de wildernis, als we al het geluk hadden het er levend af te brengen. De compagnie van het productiekorps lag op het noorden, aan de rand van een woestijn zo groot als Zwitserland. Toen ik die woestijn voor het eerst zag, was ik zo opgetogen dat ik net zo lang over de kale zandvlakte rende tot ik buiten adem was. Ik liet me languit op de grond vallen en tuurde naar de eindeloze, blauwe hemel. Maar het nieuwe was er snel vanaf. Onder de brandende zon was er geen plekje schaduw te bekennen op deze zoutvlakte zo wit dat ze bedekt leek door een dikke laag sneeuw. Bij elke hete windvlaag rolden kameeldoornstruiken alle kanten op en striemden zandkorrels me als naalden in het gezicht.

De arbeiders hadden heel uiteenlopende achtergronden en een mysterieus, onbespreekbaar verleden dat ze in deze grensstreek achter zich hadden gelaten. Vergeten als ze waren door de gemeenschappen waarvan ze ooit deel hadden uitgemaakt, leefden ze alleen maar in het hier en nu. Velen waren gebrandmerkt als lid van de ‘Vijf Zwarte Categorieën’ – grootgrondbezitters, rijke boeren, contrarevolutionairen, en verdorven en rechtse elementen. Of ze waren net als ik kinderen van leden van de Zwarte Categorieën. Er waren ex-soldaten bij, maar ook

jongeren die ongewenst waren in hun plaats van herkomst en vluchtelingen uit verarmde streken in het Chinese achterland. Hier konden ze tenminste aan de hongerdood ontsnappen door grond te ontginnen en hun eigen voedsel te verbouwen.

Mijn vader was aanvankelijk ingedeeld bij het team voor bos-beheer. Om hem af te zonderen en zijn verderfelijke invloed te beperken, gaven ze hem opdracht in zijn eentje bomen te snoeien, met enkel een snoeischaar en een zaagje. De iepen en Russische olijfbomen waren sinds hun aanplant op de boerderij nog nooit gesnoeid en hadden meer weg van struiken dan van bomen. De bast van de stammen was door schapen aangevreten en de zijtakken groeiden alle kanten uit. Maar vader kreeg al snel plezier in zijn nieuwe taak, want hij hield van bomen en was allang blij dat hij zich verre kon houden van de mensen.

Intussen kreeg ik, samen met zes of zeven andere tweede- en derdeklassers, 's ochtends les van de enige onderwijzer in het enige leslokaal dat de school rijk was. De compagnie bood geen onderwijs voor oudere kinderen, dus mijn broer Gao Jian, die vijf jaar ouder was dan ik, ging in een andere eenheid van het productiekorps naar de middelbare school, waar hij kost en inwoning kreeg.

Na school pakte ik een thermosfles en liep het hele eind naar waar mijn vader aan het werk was. Vanuit de verte zag ik hem rond een boom lopen, hier en daar een tak snoeien en vervolgens een paar passen achteruit zetten om te kijken of de beide kanten gelijk waren. Als hij mij eindelijk opmerkte, had hij altijd even nodig om tot zichzelf te komen. Ik herinner me een keer dat hij zijn voorhoofd afwiste terwijl hij het water wegklokte dat ik had meegebracht, waarna hij me een tak gaf die hij van een iep had afgezaagd. Hij had zijn best gedaan om alle oneffenheden en knoesten glad te schaven, totdat de tak net zo glom als een antieke scepter.

In het midden van het hoofdkwartier van de compagnie stond een auditorium met op de gevel een ster met vijf punten, waarvan het heldere rood tot een roestkleur was verbleekt. Hier in het productiekorps had het auditorium dezelfde status als een voorouderaltaar in vroeger tijden. Inmiddels trof je dit soort gebouwen overal in China aan, in fabrieken, communes, overheidsinstellingen, scholen en legereenheden. Boven de ster hing een portret van Mao, met links van hem Marx en Engels en rechts Stalin, die allemaal in de verte staarden met hun gezichten naar het midden van het gebouw gewend.

Iedere avond na het eten kwam de hele compagnie opdraven voor een vergadering, ongeacht hoe uitgeput iedereen was na een dag van zware arbeid. Onder het schelle licht van een kwiklamp zaten dan 240 arbeiders en hun gezinnen op meegebrachte stoeltjes te luisteren naar het ideologische verslag van de politieke instructeur, met een analyse van de politieke ontwikkelingen op nationaal niveau. In deze tijd, waarin 'de politiek' zich uitstrekte tot alle aspecten van het leven, moest iedere ochtend bij zonsopgang navraag worden gedaan naar de instructies van voorzitter Mao voor werk en studie. Aan het eind van de dag werd dat ritueel min of meer herhaald en werden de werk- en studieresultaten van die dag weer aan de voorzitter gerapporteerd. Het was aan de politieke instructeur om richtlijnen te geven voor het uitvoeren van de partijlijn, de implementatie van het partijbeleid, de uitvoering van de besluiten en directieven

van hogerhand en de studie van het marxisme-leninisme en het Denken van Mao Zedong. Daarna beoordeelde de bevelhebber het werk van die dag en verdeelde hij de taken voor de dag erna.

Het was gebruikelijk dat de leden van de Vijf Zwarte Categorieën naar het podium werden geroepen, waar ze hun hoofd deemoedig moesten buigen voor het publiek beneden in de zaal. Zelfs als iedereen kon zien dat mijn vader er was, schreeuwde de ambtenaar die de bijeenkomst voorzat: 'Is het grote rechtse element Ai Qing present?' Mijn vader was niet zomaar een 'rechts element' maar een 'groot rechts element', vanwege zijn reputatie en invloed als schrijver. Ooit werd hij zelfs uitgemaakt voor 'bourgeois romanschrijver', een vreemd predicaat omdat hij juist naam had gemaakt met poëzie. Maar eigenlijk was het publiek niet geïnteresseerd in wie hij was of wat hij had gedaan. Alles wat er tijdens de bijeenkomst werd gezegd werd doodnormaal gevonden en volkomen redelijk, want de revolutie had vijanden nodig – als die er niet meer waren, zou dat voor iedereen reden zijn tot grote zorg.

Zodra mijn vader naar voren werd geroepen stond hij op, baande zich een weg door de menigte en nam zijn plaats in op het podium; zijn haar viel over zijn voorhoofd terwijl hij diep boog ter erkenning van zijn misdaden. Eventjes verstomde dan het geroezemoes, maar vrijwel meteen kreeg de gebruikelijke onverschilligheid weer de overhand en renden de kinderen weer wild rond, terwijl de mannen grove grappen maakten en de vrouwen hun baby's de borst gaven, breiden of roddelden terwijl ze zonnebloempitten tussen hun tanden kraakten.

Als de leider op het podium zei: 'Het grote rechtse element Ai Qing kan nu vertrekken', liep mijn vader onmiddellijk de zaal uit. Hij wist nooit van tevoren of hij eerder weg mocht. Dat hing ervan af of er al dan niet een 'meest recent directief' van voorzitter Mao was dat nog aan het publiek moest worden gepresenteerd. Als dat zo was, mochten mensen als mijn vader daar niet bij zijn.

In de beginjaren van de Culturele Revolutie waren er bijna iedere dag – of iedere avond – directieven van voorzitter Mao die moesten worden doorgegeven. De kopieerklerk van de compagnie noteerde ze woord voor woord en zin voor zin zoals ze hem door de telefoon werden gedictieerd, waarna ze tijdens de avondbijeenkomsten met het publiek werden gedeeld. Deze berichten vervulden min of meer dezelfde functie als de nachtelijke tweets van Donald Trump toen hij nog president was. De leider stelde zijn trouwe volgelingen via een directe lijn op de hoogte van zijn gedachtegoed, waarmee de onaantastbaarheid van zijn autoriteit nog werd versterkt. In het geval van Mao hadden deze uitspraken een nog grotere reikwijdte, omdat ze naar de letter moesten worden nageleefd. Ze waren nog niet aangekondigd of er brak een hels kabaal los van gongs en trommels om deze nieuwe proeve van Mao's wijsheid te vieren, en de toehoorders waren weer vol van nieuwe energie. Niet alleen bij ons maar overal in het land werd dit soort taferelen dag in dag uit in scène gezet, en het zou nog jaren duren voordat de praktijk van uitvaardiging van de 'meest recente directieven' zou worden beëindigd.

De Culturele Revolutie, zo werd ons gezegd, was 'een diepere, bredere nieuwe fase in de ontwikkeling van de socialistische revolutie', en wel 'een revolutie die de mensen in hun diepste wezen raakte'. Het doel was 'de machthebbers die de kapitalistische weg bewandelen te verdrijven, kritiek te leveren op de burgerlijke, reactionaire, "alwetende" academici, kritiek te leveren op de ideologie van de bourgeoisie en alle uitbuitende klassen, en het onderwijs, de cultuur en alle aspecten van de geestelijke bovenbouw die geen reflectie zijn van de socialistische economische basis te hervormen, teneinde het socialistische systeem te consolideren en verder te ontwikkelen'. Ik ben opgegroeid met dit soort gezwollen taal, waarmee het leven van alledag tot in zijn poriën was doordrongen en die een hypnotiserende en verdoovende werking had, ook al was de betekenis

ervan nauwelijks te bevatten. Iedereen was erdoor geobsedeerd.

Het auditorium fungeerde ook als eetzaal. Iedere dag moest mijn vader tijdens de maaltijden bij de ingang staan en op een oude emailen waskom slaan om luid en duidelijk te verkondigen dat hij een misdadig rechts element was. Algauw was iedereen daaraan gewend geraakt en liepen de arbeiders zonder hem op te merken aan hem voorbij op hun weg naar de lange rij voor het uitgifteloket van de keuken. Daar moesten ze hun kom en voedselcoupons inleveren en een citaat van voorzitter Mao opzeggen, waarna de kok opschepte. Daarbij bevestigde ook de kok zijn toewijding aan de revolutie met een citaat van Mao. Ons leven was een toneelstuk waarin iedereen zonder verder na te denken de hem toebedeelde rol speelde: als vader ooit zou ontbreken op zijn plek aan de ingang van de eetzaal zou dat als voorbode worden gezien van de een of andere ernstige ramp en tot grote onrust leiden.

In deze tijd van geestdodende routine en materiële schaarste was ieders hoop gevestigd op de keuken, al viel ook daar van dag tot dag weinig nieuws te beleven. Iedere ochtend kneedde de kok deeg van maismeel en warm water dat hij in een laderek van één bij één meter deed, waarna hij vijf van zulke laden boven op elkaar in een ijzeren ketel zette en het geheel gedurende dertig minuten liet stomen. De hele keuken stond vol damp als het deksel eraf ging, waarna de kok het maisbrood in vierkante stukken sneed van elk tweehonderd gram. Om te laten zien dat hij niemand voortrok, woog hij elk van die stukken een voor een, ten overstaan van iedereen. Van de eerste tot de laatste dag van het jaar werd hetzelfde maisbrood geserveerd, behalve op 1 mei (de Internationale Dag van de Arbeid) en op 1 oktober (de Nationale Dag): dan werd het brood met een dun rood laagje bedekt dat bestond uit suiker en soms ook rode dadels. Als iemand het geluk had om een dadel aan te treffen in zijn maisbrood, was dat een kleine sensatie. De compagnie beschikte

over enorme maisvelden, maar niet één keer hebben we vers maismeel te eten gekregen, alleen maar graan uit de oorlogsvorraden dat wie weet hoelang opgeslagen had gelegen: je kreeg het nauwelijks doorgeslikt, zo hard was het, en het stonk naar schimmel en petroleum.

Vader, Gao Jian en ik kregen elk een toelage van slechts vijftien yuan per maand, wat indertijd gelijkstond aan iets meer dan vijf dollar. Ons gezamenlijke maandinkomen bedroeg dus niet meer dan vijfenveertig yuan, terwijl een gewone arbeider gemiddeld 38,92 yuan verdiende. Vader rookte sigaretten van een goedkoop merk die vijf fen per pakje kostten en een scherpe geur verspreidden als van geschroeide wol; vaak doofde een sigaret al na een paar trekjes uit. Door deze sigaretten liep vaders gewatteerde militaire jasje een paar extra gaten op. Lucifers waren geclassificeerd als ‘gevechtsuitrusting’ en stonden op rantsoen van één enkel doosje per gezin per maand. Vaak waren de lucifers op en moest ik vuur lenen bij de burens om de kachel aan te maken.

Om geld te besparen ging mijn vader over op de tabak die door de compagnie zelf werd verbouwd. Van oude bonnetjes draaiden we dan papieren rolletjes, die we vol lieten lopen met verkruimeld tabaksblad. Elke avond hielp ik vader zo’n twintig sigaretten te rollen en die netjes op te bergen in een blauw-witte porseleinen pot die op een of andere manier was ontkomen aan de vernielzucht van de Rode Gardisten toen die ons oude huis hadden geplunderd. Het handvat en het deksel waren van puur zilver en op de buik van de pot stond een schildering van een page met een citer bij een brug over een stroompje, met daarnaast een vooruitstekende rotspartij, laaghangende takken van treurwilgen en een hutje met een strooien dak waarvan het houten raampje half openstond. De witte en kobaltblauwe porseleinen glans van die pot reikte tot in de donkerste hoek.

Als de avond viel en er een ondoordringbare duisternis neerdaalde over de graanvelden, hoorde je het niet-aflatende gegons

van insecten. Vader en ik zaten dan tegenover elkaar aan tafel en in het schijnsel van de olielamp tekenden onze schaduwen zich af op de muur achter ons: de een groot, de ander klein. Mijn geest was vaak net zo leeg als de kamer zelf, zonder fantasie en zonder herinneringen, en mijn vader en ik waren net twee vreemden die elkaar niets te zeggen hadden. Vaak zat ik alleen maar wat te staren in de flakkerende vlam van de petroleum-lamp.

Maar soms, als ik op het punt stond in te dommelen, begon vader in zijn herinneringen te graven en verhalen te vertellen over vroeger. Zo werd ik geleidelijk aan meegevoerd naar de plaatsen die hij had bezocht, maakte ik kennis met de mannen en vrouwen die hij had gekend, en begon ik langzamerhand iets te begrijpen van zijn liefdes en zijn huwelijken. Als hij sprak was het alsof ik er niet bij was. Hij leek zijn verhalen alleen te vertellen om te voorkomen dat zijn herinneringen zouden opdrogen. In Klein Siberië bracht de afzondering ons dichter bij elkaar en schonk de materiële schaarste me juist een ander soort overvloed, die de contouren zou bepalen van het leven dat me wachtte.

HOOFDSTUK 2

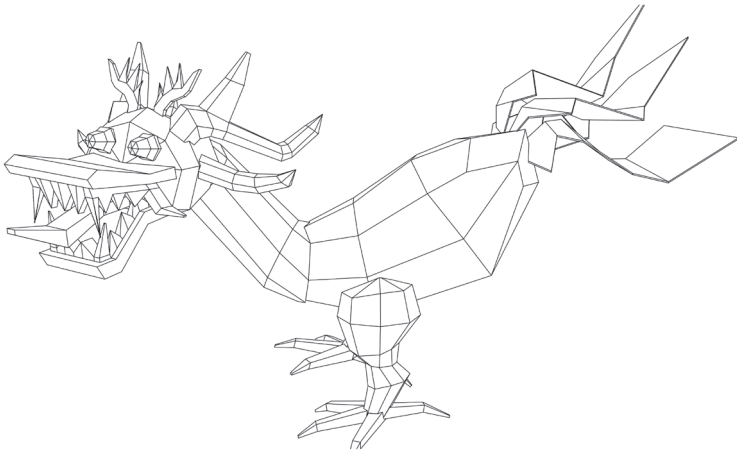
Een hart vol vuur

Mijn vaders geboorte verliep moeizaam. Tijdens haar zwangerschap had mijn grootmoeder een vreemde droom gehad: haar baby was gestrand op een eilandje midden in een immense, ziedende zee. Dat was een slecht voorteken, daar waren familie en vrienden het over eens, en mijn grootmoeder, die net twintig was en haar boeddhistische rituelen nog steeds in acht nam – later zou ze zich tot het katholicisme bekeren – brandde iedere dag wierook en bad om een goede afloop, maar ze was er niet gerust op. De bevalling duurde twee dagen en twee nachten en vergde het uiterste van haar krachten. Maar uiteindelijk weerklonk daar dan toch vanachter de zijden gordijnen van het met goudverf beschilderde, rood lakwerken hemelbed het doordringende gehuil van een pasgeboren kind.

Grootvader had met grote zorg een naam uitgezocht die niet alleen de plaats van de jongen in zijn generatie aangaf, maar ook de goede naam en de sociale status van de familie tot uitdrukking bracht. De naam zou net zo zorgvuldig worden bijgeschreven in de genealogische lijn als een paarlemoeren detail dat wordt aangebracht op een kom van lakwerk, en zou het latere leven van de drager ervan op onnavolgbare wijze beïnvloeden. Vaders naam was Haicheng, van hǎi (海) voor ‘zee’ en chéng (澄), dat ‘helder’ betekent.

Vader werd geboren op 27 maart 1910, oftewel op de zeven-

tiende dag van de tweede maanmaand in het tweede jaar van de Xuantong-regeringsperiode. Volgens de Chinese traditionele kalender viel deze dag samen met de lentenachtevening, wanneer dag en nacht even lang zijn en de hele natuur een wederopstanding beleeft.

In de volkse traditie werd gezegd dat kinderen die in dat jaar werden geboren ‘gezeten op de staart van een draak’ ter wereld kwamen. En inderdaad, nog geen achttien maanden later pleegden progressieve elementen in het leger een coup in het 480 kilometer verderop gelegen Wuchang, waarmee ze het startsein gaven voor de revolutie van 1911. Al snel scheidden de zuidelijke Chinese provincies zich de een na de ander af van het keizerrijk van de Qing. In 1912 kwam de Qing-dynastie officieel ten einde en daarmee tweeduizend jaar feodale autocratie.

Volgens het bijgeloof was een moeilijke bevalling een slecht voorteken. Na twaalf dagen, toen grootmoeder voldoende was opgeknapt om bezoek te ontvangen, haalde grootvader er een waarzegger bij, zoals gebruikelijk in dergelijke gevallen. De

bezoeker informeerde eerst naar de precieze tijd van de geboorte van het kind en vroeg vervolgens naar het jaar, de maand, de dag en het uur waarop de beide ouders geboren waren. Daarna begon hij van het grote kompas dat hij had meegenomen allerlei gegevens af te lezen.

Na een langdurig, zenuwslopend proces van berekeningen deed de waarzegger een schokkende voorspelling: het lot van de pasgeborene was 'in oppositie' met dat van zijn ouders, en als hij thuis zou worden opgevoed zou dat 'zijn ouders het leven kosten'. Zij begrepen hieruit dat iemand van buiten het gezin voor de baby zou moeten zorgen. De blijdschap om de komst van de eerstgeborene had hiermee plaatsgemaakt voor de vrees dat het kind de familie in het ongeluk zou storten. Zelfs als het kind de volwassenheid zou bereiken, zei de waarzegger, dan nog zou het het beste zijn als hij hen nooit 'vader' en 'moeder' zou noemen, maar 'oom' en 'tante'.

De ernst en de bezorgdheid van de waarzegger grepen mijn grootouders sterk aan. Zijn duiding van de situatie leek net zo onomstotelijk en onwrikbaar als het huisraad om hen heen en zijn macabere voorspelling was als een moedervlek die mijn vaders lot ontsierde.

Mijn vader had uiteraard geen weet van de komst van de waarzegger. Nog onkundig van zijn ellendig lot lag hij daar prinsheerlijk in zijn bamboewiegje in een hoek van de kamer, strak in een gewatteerd dekentje gewikkeld waarop de woorden TIENDUIZEND VREUGDEN waren geborduurd, met alleen een buil op zijn voorhoofd als herinnering aan zijn moeizame geboorte.

Mijn vader was een telg uit een familie van landeigenaren in het dorp Fantianjiang, in het noordoosten van de toenmalige prefectuur Jinhua in de kustprovincie Zhejiang. Ik heb mijn grootouders nooit gekend, maar afgaand op de twee portretfoto's die bewaard zijn gebleven, leken ze uiterlijk veel op elkaar. Als mijn grootvader geen baard had gehad, zouden de echtgenoten

er vrijwel identiek uit hebben gezien met hun ronde gezicht, hun hoge voorhoofd, hun naar achteren gekamde haar en hun bolle ogen die in de hoeken een neerwaarts boogje maakten. In hun keurige kledij kijken ze vriendelijk de lens in.

In zijn dorp van zo'n honderd huishoudens stond mijn grootvader, Jiang Zhongzun, bekend als een gecultiveerd man. In zijn studeervertrek dat hij het motto 'streven naar verbetering' mee-gaf, hingen rolschilderingen in zijn eigen elegante kalligrafie, als getuigenissen van zijn toewijding aan zijn culturele vorming. In de ontvangstkamer hing een houten gedenkplaat met de woorden FAMILIE IS DE SLEUTEL TOT GELUK, wat zijn algemene visie op het leven aardig samenvatte.

Grootvader had een speciaalzaak voor sojasaus en een winkel waar geïmporteerde goederen werden verkocht, en behalve aan het beheer van deze bedrijven besteedde hij heel wat tijd aan het volgen van het dagelijkse nieuws en het lezen van pas uitgekomen boeken. Hij had een abonnement op *Shenbao*, een Chineestalige krant die was opgericht door een in Shanghai gevestigde Londenaar. Als iemand in het dorp wilde weten wat er in de wereld gebeurde – bijvoorbeeld hoe het ervoor stond met de Chinees-Japanse Oorlog – dan kon hij dat min of meer aflezen aan grootvaders gezicht. Hij zat ook graag te kijken in zijn wereldatlas, volgde de ontwikkelingen op het gebied van de weersvoorspelling op de voet en las *Evolution and Ethics* van Thomas Huxley.

In het dorp gold hij als een hervormer. Hij was een van de eersten die zijn staart afknipte, de lange vlecht die symbool stond voor de onderwerping van de Han-Chinezen aan de Manchu-autoriteiten tijdens de Qing-periode. Hij stond toe dat de vrouwen in zijn familie hun voeten niet langer inbonden en stuurde zijn beide dochters naar een christelijke school, opgericht door Stella Relyea, een Amerikaanse zendeling van de American Baptist Foreign Mission Society, die op dat moment al een kwart

miljoen volgelingen in China had. Grootvader was ook lid van de International Savings Society, een Franse bank in Shanghai. In die tijd gold het op de bank zetten van je geld als een heel gewaagde stap.

Mijn grootmoeder, Lou Xianchou, kwam uit een vooraanstaande familie in het naburige arrondissement Yiwu. Na vader kreeg ze nog zeven kinderen, van wie er drie jong stierven, dus vader groeide op met twee broers en twee zussen. Grootmoeder was een warme, ruimhartige vrouw, die het dienstmeisje vaak op een handje pompoenpitten of pinda's trakteerde. Leerlingen van de middelbare school die in de buurt woonden, kwamen vaak even langs om de kranten en tijdschriften van de familie te lezen en een praatje met haar te maken. Hoewel ze niet kon lezen of schrijven, kende ze een aantal gedichten uit de Tang-dynastie en wat volkse versjes uit haar hoofd en kon ze verrassend geestig uit de hoek komen.

Toen mijn vader in 1910 geboren werd, was mijn grootvader net eenentwintig geworden. De Qing-dynastie naderde het einde van haar regeerperiode van 266 jaar, terwijl het in Rusland nog maar zeven jaar zou duren voordat het tsarenrijk zou vallen en het Sovjettijdperk een aanvang zou nemen. In 1910 stierven Tolstoj en Mark Twain en vond Edison ergens ver weg in New Jersey de film met geluid uit. In Xiangtan, in de provincie Hunan, zat de zeventienjarige Mao Zedong nog op school; zijn eerste vrouw, met wie hij een door zijn ouders gearrangeerd huwelijk was aangegaan, stierf een maand voordat mijn vader werd geboren. Maar in Fantianjiang, een dorp dat zich in niets onderscheidde van al die andere doodgewone, ingeslapen dorpen in China, kabbelde het leven kalmpjes voort.

Niet lang nadat de waarzegger zijn voorspelling had gedaan, werd er in een boerengezin in Fantianjiang een meisje geboren, dat volgens een onbevestigd gerucht onmiddellijk werd verdronken door haar moeder die het kennelijk voordeliger vond om

zich als voedster aan te bieden van de pasgeboren zoon van de familie Jiang dan een dochter groot te brengen die op de lange termijn van beperkte waarde was. Dat klinkt harteloos, ik weet het, maar dat soort dingen gebeurde indertijd en is ook nu nog niet de wereld uit.

De moeder van dat meisje kwam uit een familie die Cao heette en in het naburige dorp Dayehe woonde, wat ‘grootbladlotus’ betekent. Ze was in Fantianjiang terechtgekomen als kindbruid van een aan lagerwal geraakte verre verwant van grootvader. Niemand in Fantianjiang nam de moeite om haar naar haar echte naam te vragen: ze noemden haar simpelweg Grootbladlotus, naar het dorp waar ze vandaan kwam. Ze was tweeëndertig jaar toen ze mijn vader begon te zogen, om met deze aanvulling op het gezinsinkomen haar zwaar drinkende man en hun vijf kinderen te kunnen onderhouden. Volgens de dorpingen mocht ze zich gelukkig prijzen met deze buitenkans.

Grootblads huis was maar een klein stukje lopen van het huis van de Jiangs. Het telde twee kamers met een laag plafond. De muren waren zwartgeblakerd van de rook en in een hoek stond een houten bed met vlak ernaast een gammele vierkante tafel. Door de spleten tussen de dakpannen waren smalle streepjes lucht te zien en buiten voor de deur lag een grote platte steen waar Grootblad op zat als ze haar zuigeling aan het voeden was.

In dit kleine huisje bracht mijn vader zijn dagen en nachten door, behalve met Nieuwjaar en op andere belangrijke feestdagen, wanneer mijn grootouders hem een paar dagen naar huis haalden.

Het familiehuis van de Jiangs bestond uit een hoofdgebouw met vijf kamers en twee zijgebouwen, allemaal houten constructies van twee woonlagen waarvan de balken, dakranden en ramen versierd waren met in het hout uitgesneden historische scènes en gelukbrengende patronen. Op de binnenplaats, waar het bij elke weersomstandigheid rustig en prettig toeven was,

lagen donkere stenen plavuizen en in een stenen kom naast de bak voor het regenwater groeiden orchideeën en pluimasperge. Grootvaders familiehuis en de aangrenzende gebouwen waren opgetrokken in dezelfde stijl en dezelfde materialen. Geen enkel gebouw was identiek, maar ze waren allemaal nauw met elkaar verbonden, als een in reliëf geweven brokaten stof waarvan elke schering en elke inslag doordrenkt was van de confucianistische leer. In al hun nauwgezette vakmanschap en creativiteit getuigden deze patronen van de traditionele orde der dingen, zoals die eeuwenlang van generatie op generatie was overgedragen.

Weer terug in Grootblads huis kreeg mijn vader allerlei lekkers te eten, zoals zoete rijstkoekjes, gezouten varkensvlees en knapperige broodjes gevuld met mosterdblad. Dan zat hij voor het vuur bij haar op schoot en vertelde ze hem verhalen. Hij was haar alles. Hij hoefde maar te kikken of ze liet alles uit handen vallen en nam hem in haar armen, om haar door de zon verweerde gezicht tegen zijn witte wangetje aan te vleien. Dankzij Grootbladlotus waren zijn vroegste jaren vol van liefdevolle warmte.

Jinhua, de grootste stad in het gebied, lag in een rivierbekken te midden van de heuvels en werd doorsneden door twee rivieren, die uiteindelijk samenvloeden en naar het noorden

stroomden. Fantianjiang lag 40 kilometer ten noordoosten van Jinhua, aan de rand van het arrondissement Yiwu. Ten noorden van het dorp verrees Twee Piekenberg, die onder de juiste zoninval warm oplichtte. Vanonder met boomhei bedekte rotsblokken borrelde bronwater op, terwijl er verder naar beneden allerlei verschillende planten en bomen groeiden, zoals bamboe, kamferbomen, sparren en walnotenbomen, die goed gedijden op de door ijzeroxiden roodgekleurde klei. Hier en daar zag je ook camelia's, azalea's, granaatappelbomen en osmanthus.

Op een hoger gelegen plek, vlak voordat je het dorp binnenkwam, stonden twee oude kamferbomen. De stammen ervan waren zo dik dat je ze alleen met een aantal mensen hand in hand kon omarmen en gedurende de afgelopen eeuwen had het uitdijende takkenstelsel een breed baldakijn van bladeren gegeven. In een van de bomen zat een holte die groot genoeg was voor kinderen om in te spelen en een nis waarin een Boeddha-beeldje stond. De dorpelingen noemden deze boom 'de Oude Dame' en gingen erheen om zegen af te smeken over hun kinderen.

Mijn vader begon laat te praten. Pas toen hij drie was ging het echt ergens op lijken: sommige dorpelingen dachten eerst dat hij achterlijk was. Op zijn vierde moest hij naar school en haalde mijn grootvader hem naar huis, weg bij Grootbladlotus. In 1915, toen hij vijf werd, werd er in het dorp een particuliere lagere school geopend, waar kunstnijverheid werd gegeven door een onderwijzer die goed was in schilderen en handarbeid. Zo raakte vader geïnteresseerd in het maken van dingen. Hij bouwde een miniatuurhuisje van hout, met ramen en deuren die open en dicht konden, en knutselde een toverlantaarn in elkaar die net zo wonderbaarlijk was als een caleidoscoop. Op een winterdag, toen zijn moeder hem een stoofje gaf om zijn handen aan te warmen, zwaaide hij het heen en weer, waardoor de houtskool begon te sissen en te knallen, tot verbazing en plezier van zijn

broertjes en zusjes. Als hij zag hoezeer vader opging in het knutselen, zei mijn grootvader weleens gekscherend: ‘Zal ik je dan maar naar het werkhuis voor de armen sturen?’ Indertijd stond ambachtelijk werk niet bepaald hoog aangeschreven.

Grootvader had nog wel meer aan te merken op zijn oudste zoon. Ooit poepte een spreekw precies boven op grootvaders hoofd. Omdat hij dacht dat dat ongeluk bracht, gaf hij vader een houten kom om een speciale kruidenthee te gaan halen bij de burens om het ‘kwaad uit te drijven’. Mijn vader vond dit beneden zijn waardigheid en maakte geen aanstalten. Dat dwarse gedrag maakte grootvader zo woedend dat hij mijn vader zo hard met de kom op zijn hoofd sloeg dat zijn hoofdhuid bloedde.

Zijn tante, de vrouw van zijn grootvaders oudere broer, schrok ervan, nam vader apart en bakte een paar eieren voor hem als troost. ‘Als hij je nog eens slaat, dan bak ik weer een eitje voor je, goed?’ zei ze. Mijn vader knikte instemmend. Later schreef hij op een briefje: ‘Papa heeft me pijn gedaan, wat een rotzak is het ook!’ Grootvader vond dat briefje in een la en heeft zijn zoon daarna nooit meer geslagen.

Vader was nooit echt gelukkig in zijn jeugd en mettertijd werd de relatie met zijn ouders alleen maar moeizamer. Op een keer zei vader tegen zijn kleine zusje: ‘Als papa en mama straks dood zijn, dan neem ik je mee naar Hangzhou,’ naar de provinciehoofdstad dus, meer dan 145 kilometer verderop. Grootmoeder hoorde dit en riep hem bij zich in de gang. Ze pakte twee strengen met munten uit de geldkist en hing die om zijn nek met de woorden: ‘Als je weg wil, ga dan. Waarom zou je wachten tot we dood zijn?’ Mijn vader liet haar reprimande zwijgend over zich heen komen. Toen al dacht hij te weten wat niemand anders wist: ooit zou hij heel ver weg gaan en veel meer van de wereld zien dan alle dorpingen bij elkaar, en oorden bezoeken waar zij zelfs niet van konden dromen.

In het voorjaar van 1919, kort na afloop van de Eerste Wereldoorlog, belegden de geallieerden in het dicht bij Parijs gelegen Paleis van Versailles een conferentie over de vredesvoorwaarden, waaraan ook China als een van de overwinnaars deelnam. Maar de andere partijen bij deze Vredesconferentie van Parijs legden de Chinese eis om de territoriale integriteit van China te respecteren naast zich neer en wezen de koloniale bezittingen van Duitsland in Qingdao en Shandong toe aan Japan. Toen dat nieuws China bereikte, braken er protesten uit in het hele land.

Op 4 mei verzamelden zich zo'n drieduizend studenten van de verschillende universiteiten van Beijing op het plein voor Tiananmen, de indrukwekkende poort aan de zuidzijde van de Verboden Stad, om hun eis kracht bij te zetten dat de regering de nationale soevereiniteit zou verdedigen en de van samenzwering met Japan beschuldigde Chinese delegatieleden zou ontslaan. Deze opwelling van nationalistische sentimenten, die bekend kwam te staan als de Beweging van de Vierde Mei, breidde zich in snel tempo uit over het hele land. Op hetzelfde moment begonnen Chinese intellectuelen, ervan overtuigd dat China ook in cultureel opzicht drastisch moest veranderen, wilde het zich aan zijn achterstandspositie ontworstelen en verdere vernederingen voorkomen, actie te voeren voor wat ze noemden 'meester Democratie en meester Wetenschap' – waarbij de titel 'meester' aangaf dat 'leerling' China nog veel te leren had. Ze uitten kritiek op het confucianisme en het fundament van traditionele morele waarden waarop het bouwwerk van het keizerlijke gezag altijd had gerust. Met de kreet 'Weg met het familiebedrijf Kong!', een denigrerende referentie aan de confucianistische ideologie, probeerden ze jongeren bewust te maken van de crisis waarin China verkeerde. Ze voerden vrijheid, vooruitgang en wetenschap hoog in het vaandel. Deze ideeën waren zelfs al doorgedrongen tot het lokale onderwijs in Jinhua, en in de lagereschoolboeken van mijn vader kwamen democratie

en wetenschap op dat moment al in grote lijnen aan bod.

Geïnspireerd door de Russische Revolutie propageerden een aantal intellectuelen onder leiding van Chen Duxiu en Li Dazhao het marxisme-leninisme. In juni 1921 stuurde Lenin een gezant van de Komintern onder de schuilnaam Maring naar Shanghai om daar het eerste congres van de Chinese Communistische Partij voor te zitten. De voorbereidingen voor die bijeenkomst vonden plaats in een angstige, gespannen sfeer en om aan de waakzame blik van de Kuomintang-regering te ontsnappen, weken de deelnemers uit naar een boot op het Zuidmeer in Jiaying, een stad 95 kilometer verderop.

In het partijprogramma werd voor het eerst melding gemaakt van begrippen als ‘werkende klasse’, ‘klassenstrijd’, ‘dictatuur van het proletariaat’, ‘afschaffing van het kapitalistische eigendomsstelsel’, en ‘coalitie met de Derde Internationale’. Misschien omdat er nog geen Chinese versie was van deze terminologie waren de congresdocumenten in het Russisch. Behalve Maring, een Nederlandse communist die in werkelijkheid Hendricus Sneevliet heette, was er nog een ander buitenlands delegatielid aanwezig: ‘Nikolski’, een Sovjetburger van wie de ware identiteit bijna een halve eeuw een mysterie zou blijven, totdat dankzij Gorbatsjov een Russisch dossier werd vrijgegeven waaruit bleek dat zijn naam Vladimir Abramovitsj Neiman-Nikolski was. In 1938 zou hij overigens op beschuldiging van spionage in opdracht van Stalin worden geëxecuteerd. Zo begon de lange, veelbewogen geschiedenis van de Chinese Communistische Partij.

In 1925, op zijn vijftiende, werd mijn vader toegelaten tot de Zevende Hogere Middelbare School van Jinhua, een kostschool gevestigd in een imposant gebouw met een indrukwekkend hoge centrale hal: het herenhuis van een vroegere rebelse prins die had deelgenomen aan de Taipingopstand. Het was een jongensschool en de meeste leerlingen waren zonen van goede komaf uit de omringende dorpen. Onder invloed van de progressieve

stroming die zich in het hele land deed gelden, vereenzelvigde mijn vader zich al gauw met westerse democratische en republikeinse waarden en bewonderde hij de zogeheten Nieuwe Literatuur, die werd geschreven in de moderne spreektaal in plaats van in het klassiek Chinees, dat qua status te vergelijken was met het Latijn. Op een keer, toen de klas voor een proefwerk een essay moest schrijven in het klassiek Chinees, lapte vader de instructies aan zijn laars en schreef in plaats daarvan een opstel in de omgangstaal, met als titel: 'Ieder tijdperk zijn eigen literatuur'. Zijn leraar was niet bepaald onder de indruk. 'Halfbakken ideeën!' hoonde hij. Tot op de dag van vandaag heeft mijn vaders naïeve pleidooi voor literatuur die recht doet aan zijn tijd, in China nog weinig weerklank gevonden.

In de periode dat vader op kostschool zat, overleed Grootbladlotus; ze was zesenvertig jaar. Haar vijf zoons snikten het uit en zelfs haar man, die haar zo vaak had uitgescholden en geslagen als hij weer eens te veel had gedronken, hield het niet droog. Ze had altijd in armoede geleefd, en toen ze het tijdelijke voor het eeuwige verwisselde, moest ze het doen met een krakemikkige doodskist. Maar haar vroege dood betekende wel dat ze zich niet langer druk hoefde te maken over wat er zou gebeuren als haar man zou overlijden, of te piekeren over haar oudste zoon die het slechte pad op was gegaan, of te treuren om haar tweede zoon, die op het slagveld was gesneuveld, of zich af te vragen hoe haar derde, vierde en vijfde zoon ooit aan de kost moesten komen. In een weemoedig gedicht dat mijn vader jaren later schreef als eerbetoon aan haar leven van strijd en tegenspoed en in erkenning van de belangrijke rol die zij in zijn vroegste jaren had gespeeld, stelde hij zich voor hoe zijn pleegmoeder ervan droomde op zijn bruiloft door zijn liefvallige bruid warm te worden verwelkomd als 'schoonmoeder'.

Op school raakte vader steeds meer gefascineerd door kunst. In de wiskundeles vroeg hij of hij naar het toilet mocht en rende

er dan vandoor om buiten te gaan zitten tekenen. Vlak voor het einde van de les glipte hij dan weer naar binnen. Als hij in de zomervakantie thuis was, moest hij van grootvader een oogje houden op de rijstvelden, maar in plaats daarvan nam hij zijn broertjes en zusjes mee naar een boeddhistische tempel 800 meter verderop om daar te gaan zitten tekenen. Op de binnenplaats van de tempel, die dateerde uit de vroege Middeleeuwen, stonden oude cipressen die tot hoog in de hemel reikten. In het hoofdgebouw stond een beeld van de Maitreya met zijn dikke buik met daarboven de versregels: 'De Dikke Buik biedt onderdak aan eenieder zonder onderdak, de Lachende Mond lacht om eenieder die lachwekkend is.' Conform de opstandige tijdgeest plaste vader achteloos naast het Boeddhabeeld, om zijn minachting voor godsdienst te laten blijken.

In mei 1925, terwijl vader zich voorbereidde op zijn toelatings-examen, gingen duizenden studenten in Shanghai de straat op om te protesteren tegen de slechte behandeling van Chinese arbeiders door Japanse bedrijven. Gewapende politie werd erop afgestuurd om ze op te pakken, en in de middag van 30 mei openden Britse politieagenten het vuur op studenten en bewoners die demonstreerden om de vrijlating van de arrestanten te eisen. Er vielen meer dan twintig doden en gewonden. Op het bloedbad volgden landelijke stakingen en boycotacties om de regering te dwingen de koloniale vestigingen van buitenlandse machten in China te sluiten. Sinds het midden van de negentiende eeuw hadden westerse landen in bepaalde delen van de hun toegewezen gebieden hun eigen bestuur gevestigd, waarmee ze de Chinese soevereiniteit met voeten traden. In enclaves zoals de Internationale en de Franse concessies in Shanghai hadden respectievelijk de Britse en Amerikaanse autoriteiten en de Franse overheid zeggenschap over burgerzaken, belastinginning, het rechtswezen, de wetshandhaving, het onderwijs, het transport,

de post- en telecommunicatiediensten, de publieke werken, de nutsbedrijven en de sanitaire voorzieningen, en stationeerden ze er zelfs hun eigen troepen, waarmee ze de facto opereerden als een staat in een staat.

In Jinhua werd op vaders middelbare school actiegevoerd uit solidariteit met de demonstranten in Shanghai. De leerlingen marcheerden door de straten van de stad en vlaggen zwaaiend en anti-Japanse slogans scanderend riepen ze arbeiders op om te staken en winkeliers om hun zaken te sluiten. Ze sloegen etalages en uithangborden van winkels aan gort, plunderden pakhuizen op hun zoektocht naar geïmporteerde goederen en staken stapels Britse en Japanse producten aan de oever van de rivier in brand. Geïnspireerd door deze revolutionaire hartstocht was vader vastbesloten zich aan te melden bij de Militaire Academie van de Republiek China in Guangzhou. Toen grootvader hoorde dat zijn oudste zoon van plan was zijn studie eraan te geven, was hij zo woest dat hij weigerde nog een woord met hem te wisselen. Gezien grootvaders onverbidde verzet koos vader uiteindelijk eieren voor zijn geld.

In 1927 kwam er een abrupt einde aan het ongemakkelijke verbond tussen nationalist en communisten. Op 12 april van dat jaar, toen de nationalistische troepen in Shanghai waren aangekomen, gaf hun opperbevelhebber Chiang Kai-shek opdracht tot het arresteren en uit de weg ruimen van de communisten, die hij vanwege hun succesvolle mobilisatie van de arbeiders zag als een bedreiging voor zijn gezag. De effecten van dit optreden waren al snel merkbaar in provinciesteden zoals Jinhua. Op een ochtend riep het schoolhoofd alle leerlingen op het sportveld bijeen. Dat was zogenaamd om hen toe te spreken, maar in werkelijkheid wilde de schoolleiding de slaapzalen ongestoord kunnen controleren op verboden bezit. Vader glipte weg en klom door een raampje aan de achterkant zijn kamer binnen, waar hij een pamflet dat hij aan het lezen was – *De historisch-*

materialistische visie op de geschiedenis van Plechanov – nog net op tijd kon weggrissen en in een putje kon dumpen voordat ze hem ermee konden betrappen. Dit gestencilde pamflet had hem aangezet tot de studie van het marxisme, een wereldvisie die zijn leven sterk zou beïnvloeden.

In de herfst van 1928, na zijn eindexamen van de middelbare school, werd vader toegelaten tot de schildersopleiding van de recent in Hangzhou opgerichte Nationale Kunstacademie. Het eerste jaar telde zo'n tachtig studenten en de meeste docenten hadden een kunstopleiding gevolgd in het buitenland. Voor vader was de academie een oase van rust te midden van alle politieke tumult.

Hangzhou stond bekend om het nabijgelegen, veelgeprezen Westmeer, en als vader de kans had, trok hij er met zijn rugzak vol spullen opuit om daar te gaan schilderen. In de bossen aan de rand van het meer of de heuvels en velden eromheen legde hij met grote precisie taferelen vast die zijn aandacht trokken, in de gedempte grijstinten waar zijn voorkeur naar uitging. Hij was een hardwerkende student met de liefde voor de natuur van een jongen van buiten. Hij was gereserveerd en voelde zich in gezelschap vaak niet op zijn gemak, maar leefde intens mee met armoede en menselijk leed. Straatventers, schippers en karrentrekkers en ook de verpauperde bewoners van strohutten en hun kinderen met smoezelige gezichtjes figureerden veelvuldig in zijn werk.

De mistige ochtenden en steeds wisselende sfeer aan het Westmeer wekten bij vader een vaag gevoel van eenzaamheid en weemoed, en eigenlijk heeft hij zich in Hangzhou nooit echt thuis gevoeld. Zijn leven nam een nieuwe wending toen een van zijn werken de aandacht trok van Lin Fengmian, de toen achtentwintigjarige directeur van de kunstacademie, die in de vroege jaren twintig een aantal jaren in Parijs had doorgebracht. 'Hier valt voor jou niets meer te leren,' zei Lin tegen mijn vader. 'Je moet gaan studeren in het buitenland.'

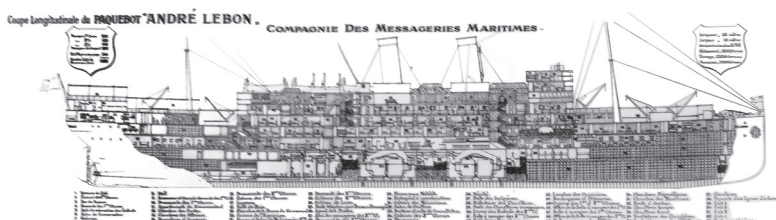
De trend om in het buitenland te gaan studeren was begonnen met de Zelfversterkingsbeweging (1861-1895) van de Qing-regering die de Chinese industrie, infrastructuur, communicatie en financiële dienstverlening op westerse leest wilde schoeien om het hoofd te kunnen bieden aan de vele interne en externe dreigingen. De overheid zag in dat studeren in het buitenland cruciaal kon zijn voor het vergaren van westerse wetenschappelijke en technologische kennis en ervaring. In de nasleep van de Eerste Wereldoorlog was er in Frankrijk een grote behoefte aan arbeidskrachten en werden werk- en studieprogramma's opgesteld voor Chinese studenten. Een aantal van hen, in het bijzonder Zhou Enlai en Deng Xiaoping, zouden later opklimmen tot prominente posities in de Chinese Communistische Partij. Vol vertrouwen in het communisme gingen Chinese jongeren in Europa, de bakermat van het marxisme, op zoek naar nieuwe ideeën en theorieën om China's kwalen te verhelpen.

Het advies van Lin Fengmian maakte diepe indruk op mijn vader. Maar om in het buitenland te kunnen studeren moest hij eerst en vooral grootvader zien over te halen. Daarom nam hij in de wintervakantie een van zijn docenten mee naar huis om zijn zaak te helpen bepleiten. 'Als hij naar het buitenland gaat, betaalt zich dat na zijn terugkomst dubbel en dwars terug,' was diens argument.

Grootvader was sceptisch, maar gaf uiteindelijk toe. Hij trok een plank uit de vloer en tilde er een grote pot vol zilveren dollars onder vandaan. Eén zilveren dollar had een behoorlijke waarde in het toenmalige China: je kon er zestien pond rijst voor kopen, of zes pond varkensvlees, of meer dan anderhalve meter stof, of in sommige contreien zelfs een lapje grond. Ernstig kijkend en met trillende handen telde grootvader achthonderd van deze munten uit, voldoende om de kosten te dekken van de overtocht per boot en de eerste paar maanden van mijn vaders verblijf in Frankrijk. Hij drukte vader op het hart vooral weer

naar huis terug te keren. ‘Geniet van je verblijf, maar ook weer niet te veel, anders vergeet je ons nog.’

Op de dag van zijn vertrek zag vader hoe de stralen van de ochtendzon over de straatstenen vielen terwijl grootvader hem wegbracht tot aan de rand van het dorp. Hij kon die uitgeputte akkers en dat verdorde dorpje niet snel genoeg achter zich laten om aan zijn omzwervingen te kunnen beginnen, alleen en vrij. Hij bande grootvaders hooggespannen verwachtingen al snel uit zijn gedachten en richtte zich op de weg vooruit.

De Franse pakketboot, de André Lebon, lag met dikke trossen afgemeerd aan de zwarte stalen bolders in de Shiliupu-werf in Shanghai. De olijfgroene voorstevens rees hoog boven het water uit en dikke wervelende rookwolken uit de twee steenrode schoorstenen onttrokken de bankgebouwen en de westerse bedrijven langs de rivierkade aan het gezicht. Het stoomschip mat 160 meter van boeg tot achterstevens, was groter dan een klein dorp en bijna te lang om in zijn volle lengte te kunnen overzien. Er klonk een constant rumoer van venters die hun waren aanprezen en van riks-jarenners, havenarbeiders op blote voeten, kruiers met zware hutkoffers op hun schouders en een bont gezelschap van reizigers die hun persoonlijke bezittingen met zich meezeulden.

Met drie miljoen inwoners was het Shanghai van de late jaren

twintig bijna net zo groot als Londen, New York, Tokio of Berlijn. De haven van Shiliupu dateerde uit de jaren zestig van de negentiende eeuw, de beginperiode van Shanghai als verdragshaven, en was inmiddels uitgegroeid tot de bedrijvigste en jachtigste plek in de hele stad. De Chinese arbeiders die in de Eerste Wereldoorlog naar Europa werden verscheept en ook de jongeren die daar na de oorlog gingen studeren, allemaal begonnen ze hun reis op deze plek.

Samen met honderden andere passagiers stapte vader de loopplank op van de André Lebon. Toen hij een kooi had gevonden in de derde klas, zette hij zijn bagage en schildersbenodigdheden neer. Hij voelde zich als een nietige rijstkalander in het spelonkachtige ruim van het schip. Zijn krappe hut was tjokvol mensen, met nauwelijks ruimte tussen de britsen. Algauw begonnen de motoren te ronken en werd de gang gevuld met de zware geur van de lading vermengd met de hitte uit de machinekamer. Onder het getoeter van de scheepshoorn zag vader de haven langzaam in de verte verdwijnen.

In de middag van 9 maart 1929 voer het schip uit Shanghai weg. Na twee dagen en drie nachten deed het Hongkong aan en na de Zuid-Chinese Zee te zijn overgestoken legde het aan in Saigon om daar vier dagen lang lading in te nemen. Volgens de vrachtbrief die deel uitmaakte van het logboek, bijgehouden door kapitein Auguste le Flahec, bestond de lading uit 20 220 zakken rijst, 2958 zakken meel, 3941 kratten rubber, 562 zakken koffiebonen, 1951 kisten thee, 477 zakken tinerts, 899 balen zijden stoffen, 408 balen ruwe zijde, 470 zakken peperkorrels, 300 zakken galnoten, en allerlei andere producten, met een totaalgewicht van 3121 ton. Bij het zien van al die koloniale rijkdom uit de verdragshavens die met kranen het laadruim van het schip in werd getild, voelde vader een verontwaardiging die hem in zijn tijd in het buitenland nooit helemaal los zou laten.

Op 27 maart voer het schip ter hoogte van het koraaleiland

Maliku, voor de kust van de zuidpunt van India. Mijn vader was zo verdiept in zijn Franse grammatica dat hij er geen moment bij stilstond dat hij die dag jarig was. Vier dagen later kwamen ze aan in de haven van Aden, en vandaar ging de reis verder naar Djibouti, in de Hoorn van Afrika. Na een rustige tocht noordwaarts over de Rode Zee voeren ze door het Suezkanaal en ving mijn vader zijn eerste glimp op van de Middellandse Zee. De laatste, stormachtige etappe van de reis bracht hen via Sicilië uiteindelijk naar Marseille, op 12 april 1929, een vrijdag. Daar stapte mijn vader op de trein naar Lyon, en van daaruit was het nog maar een kort stukje naar Parijs.

Het bruisende Parijs van de jaren twintig maakte indruk op bezoekers, met zijn drukte van auto's en trams en het zich almaar uitbreidende netwerk van de Métro. Als jonge Chinese student moet mijn vader versteld hebben gestaan van de vrijheden die de vrouwen in Parijs zich permitteerden: ze rookten in het openbaar, hadden kortgeknipt haar, kleedden zich uitdagend en deden aan sport, zonder dat dit veel commentaar uitlokte. In de herinnering van Ernest Hemingway was het in de jaren twintig 'dag en nacht feest', maar George Orwells beschrijving van het leven in een Parijse sloppenwijk schetst een minder aantrekkelijk beeld: 'Het was een erg smalle straat – een gleuf van hoge geschubde huizen, in vreemde houdingen naar elkaar overhellend, alsof ze gestold waren in een toestand van algehele ineenstorting. Alle huizen waren hotels en tot aan de dakpannen volgestouwd met huurders, voornamelijk Polen, Arabieren en Italianen. Op de begane grond van de hotels bevonden zich kleine bistro's, waar je voor het equivalent van een shilling dronken kon worden. Op zaterdagavonden was ongeveer een derde van de mannelijke bewoners van de wijk dronken.' Mijn vader zou het Parijs zoals geschetst door Hemingway en Orwell zeker hebben herkend, maar zijn eigen herinneringen namen een andere vorm aan.

Om op de huur te besparen kozen vader en een paar van zijn vrienden er aanvankelijk voor om juist niet in hartje Parijs te gaan wonen. In plaats daarvan vonden ze een onderkomen in Fontenay-aux-Roses, 10 kilometer ten zuidwesten van het centrum maar met een tramverbinding met Parijs. Daar trok vader in bij een Fransman die Grimm heette, een ruwe vent die enorm dronk en die vader aan zijn eerste baantje hielp, in een fietsenwinkel. Later verhuisde vader naar het Hôtel de Lisbonne, een logement aan de Rue de Vaugirard in het zesde arrondissement. Zijn kamertje was piepklein en er liep een lawaaierige pijp doorheen, maar het was goedkoop. De Portugese hospita was een lief oud mensje dat er geen drama van maakte als hij eens te laat was met de huur.

Gretig verkende vader de musea en galleries en iedere middag ging hij modeltekenen in het 'Atelier Libre' in Montparnasse, dat met zijn lage toegangsprijs veel aankomende kunstenaars aantrok. Hij was er goed in bewegingen te schetsen in een paar rake lijnen. Vooral Marc Chagalls figuren en landschappen met hun kleuren en lyriek trokken hem aan en hij was gefascineerd door de gedurfde vernieuwingen van de impressionistische schilders.

Zijn onderdompeling in de Franse kunstwereld had als beemoedigend resultaat dat een van zijn schilderijen werd geselecteerd voor de voorjaarstentoonstelling in de gevierde, toonaangevende Salon des Indépendants.

Het was een olieverfschilderijtje van een werkloze arbeider, dat niet zozeer getuigde van een politieke visie maar veeleer van vaders identificatie met deze man, die er net als hij niet bij hoorde. Maar het feit dat een van zijn werken voor deze tentoonstelling was geselecteerd, versterkte zijn gevoel van eigenwaarde.

Er is maar één zwart-witfoto bewaard gebleven van vaders verblijf in Parijs. Daarop staan vier jonge mannen dicht bij elkaar in een weiland. De man links van de schildersezels is mijn vader, op

Werken van Ai Qing, 1929

en top de jonge Aziatische kunstenaar met zijn haar strak achterovergekamd en zijn kwasten en palet in de hand. Door zijn grote hoofd lijkt hij nog tenderder van gestalte, en uit de blik waarmee hij recht de lens in kijkt spreekt concentratie en zelfvertrouwen.

Binnen een paar maanden was mijn vader door zijn geld heen. Grootvader maakte nog twee keer een bedrag naar hem over, maar weigerde daarna nog eens bij te springen, dus zat er voor vader niets anders op dan parttime te gaan werken om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. In een werkplaats gerund door een Amerikaan die Douglass heette, decoreerde hij iedere ochtend sigarettendoosjes, met op elk doosje de naam van de klant. In één ochtend beschilderde vader wel twintig doosjes, waarmee hij twintig frank verdiende. Dat leverde hem zeshonderd frank per maand op, en na aftrek van vijftig frank voor de huur en zo'n tien frank per dag voor zijn maaltijden, hield hij genoeg over om boeken en schildersbenodigdheden te kopen en in zijn dagelijkse onkosten te voorzien. Binnen een paar maanden na de

ineenstorting van de aandelenmarkt in 1929 moest de werkplaats echter zijn deuren sluiten.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog had de Franse regering ongeveer dertigduizend Chinese ‘koelies’ gerekruteerd ter ondersteuning van de oorlogsinspanningen. Een Franse generaal herinnerde zich hen als ‘goede soldaten’ die zelfs de hevigste bombardementen gelaten over zich heen lieten komen. Toen de oorlog afgelopen was, bleven enkelen van hen in Frankrijk achter, en zo ontstond er een Chinese wijk in Parijs, met een aantal restaurants die werden gerund door mensen uit Wenzhou, een kustplaatsje niet ver van Jinhua. Immigranten uit China, ongeacht waar ze vandaan kwamen of hoelang ze al in Frankrijk waren, deelden een sterk verlangen naar de Chinese keuken, en waren dan ook vaak te gast in deze eetgelegenheden.

Op een dag zat vader in zo’n restaurant toen hij, in de hoek tegenover hem, een andere Aziatische jongeman opmerkte, met een smal, ingevallen gezicht en een wilde bos haar. Het viel vader op dat de andere gast maar bleef zitten, ook toen hij al lang klaar was met eten, en afwisselend een blik op de klok wierp en door het raam op straat. Vader kreeg door dat hij waarschijnlijk te weinig geld had en liep naar de kassa om voor hem te betalen, waarop ze samen het restaurant verlieten. Dat was het begin van een levenslange vriendschap.

De jongeman heette Li Youran. Hij kwam net als vader uit Zhejiang, studeerde filosofie aan de universiteit, was vier jaar ouder dan vader en veel meer politiek betrokken. Hij was lid van de Europese tak van de Chinese Communistische Partij en had essays geschreven voor *Chiguang* (Rood licht), een progressief tijdschrift dat tien jaar eerder was opgericht door Zhou Enlai.

Li liep met vader mee naar het Hôtel de Lisbonne en kwam tot de ontdekking dat er in diens kleine kamertje weinig meer te vinden was dan een paar fotoboeken, wat dichtbundels en een allegaartje aan schildersmaterialen. Het raakte hem dat vader

voor zijn maaltijd had betaald terwijl hij het zelf duidelijk niet breed had, en hij was onder de indruk van vaders toewijding aan de kunst. Vanaf dat moment legden ze hun geld bij elkaar en leenden zo nodig bij anderen om elkaar uit de brand te helpen. Door vader maakte Li Youran kennis met beeldende kunst, terwijl Li vader weer aanmoedigde zich meer te verdiepen in filosofie en literatuur. Vader had geen belangstelling voor een academische opleiding, maar liet zich door Li Youran meetronen naar openbare colleges waar hij zich vaak onledig hield met het schetsen van de spreker met zijn kale hoofd.

Pas zo'n vijftig jaar later, toen de Culturele Revolutie net was afgelopen en we eindelijk weer terug konden naar Beijing, ontmoette ik deze oude vriend van mijn vader voor het eerst. Li Youran, die met zijn tengere gestalte zowat verdronk in zijn dikke blauwe jas, was bijna zeventig en liep wat onvast.

In de tussenliggende decennia waren ze allebei het slachtoffer geweest van de ene politieke campagne na de andere en het was een wonder dat ze het er levend van af hadden gebracht. Toen vader en Li Youran elkaar weer zagen, was hun opwinding voelbaar. Geanimeerd en met veel humor haalden ze herinneringen op aan het verleden, met vragen over en weer naar hoe het die-en-die toch was vergaan en wat er van hen was geworden. Het was duidelijk dat ze zichzelf in elkaar herkenden, als twee brokstukken van dezelfde steen die naadloos in elkaar pasten. Grijnzend grepen ze elkaar bij de hand en omhelsden elkaar, terwijl ze hun verhalen over elkaar heen lieten buitelen in hun onvervalste, zuidelijke accent. Hun herinneringen waren als een stuk touw dat houvast bood op hun weg vooruit, of waarmee ze konden afdalen naar vervlogen dagen.

Op die dag bracht ik Li Youran terug naar de bushalte. Buiten het winkelcentrum van Xidan waaide het zo hard dat we ons ternauwernood staande konden houden. Hard pratend om boven

het geraas van de wind uit te komen, vertelde Li Youran hoe mijn vader en hij met een lege maag fluitend steentjes voor zich uit trappend de boulevards en pleinen van Parijs afstruinden. Hij vertelde het zo beeldend dat ik die kiezels bijna over straat hoorde stuiten.

In zijn afgezonderde bestaan als buitenlander in Parijs kreeg vader steeds meer behoefte aan kennis. Hij bracht uren door bij de boekenstalletjes langs de Seine en als hij wat geld overhad, kocht hij een boek waar hij zich dan helemaal in kon verliezen. Dit vele lezen zette hem aan het denken over de wereld, en in plaats van te schilderen zat hij steeds vaker in gedachten verzonken voor zich uit te kijken. Af en toe vond hij in zijn eenzaamheid soelaas in de machinerie van de moderne stad en het rumoerige leven op straat. In Parijs veranderde zijn begrip van schoonheid doordat hij gedwongen was zich een nieuwe cultuur eigen te maken, en steeds vaker bracht hij hier en daar een likje kleur aan op zijn doeken.

Vader had Franse les van een jonge Poolse die was afgestudeerd aan de Universiteit van Warschau en die op dat moment een academische vervolgopleiding deed in psychologie. Drie keer per week om zeven uur 's avonds kwam ze naar zijn kamer voor conversatieles. Ze was opgetogen toen ze dichtbundels zag liggen op vaders bureau en ze hadden lange gesprekken over de Russische dichters Jesenin en Majakovski. Het was voor het eerst in zijn leven dat vader met een vrouw sprak over dingen die hem werkelijk bezighielden.

Op een dag drentelde vader in de avondschemering onrustig heen en weer in het schaduwrijke laantje naast de universiteitsbibliotheek waar zijn Poolse vriendin nog zat te studeren. Ze hadden afgesproken elkaar na sluitingstijd bij de ingang te ontmoeten, en hij was wat aan de vroege kant. Hij had vaak het gevoel gehad dat er iets te gebeuren stond, en zo ook nu. De lichten in het gebouw gingen een voor een uit en de jonge Poolse kwam naar buiten. Ze begroette hem vrolijk en ze liepen samen op.

Voor het eerst wist vader zich in haar gezelschap geen houding te geven en hij dwong zichzelf een zekere afstand te houden terwijl hij naast haar liep.

Niet lang daarna kwam haar moeder haar in Parijs ophalen om samen weer terug te gaan naar Polen. Toen hij zijn jonge vriendin opzocht om afscheid te nemen, stelde ze hem vragen over dingen waar ze het nooit eerder over hadden gehad. Hoeveel broers en zussen had hij eigenlijk? Had hij een goede band met zijn zusjes? Hoelang was het varen naar China?

‘Vijfendertig dagen,’ was zijn antwoord.

‘O, echt, zó ver?’ Ze wendde zich ontzet af en haar ogen vulden zich met tranen.

Toen hij wegging, gaf vader haar een boek cadeau, met op het schutblad de opdracht: ‘Als herinnering aan een jongen uit het Oosten’.

In zijn tijd in Parijs gunde vader zich zelden rust: er waren nachten dat hij nauwelijks sliep. Als negentienjarige in een wildvreemd land leidde hij een van iedere herinnering aan zijn verleden losgezongen bestaan. Opwinding en vrees, ambitie en onzekerheid deden hem overlopen van ideeën en gevoelens, en telkens als hem iets te binnen schoot, schreef hij dat meteen op in zijn schetsboek, ongeacht het uur van de dag. Om zijn gedachten even tot rust te brengen liep hij soms de trappen op en af of stortte zich in de krioelende menigte op de boulevards. Hij zocht zijn heil steeds meer in de literatuur en vooral in poëzie. Hij bewonderde de romans van Russische schrijvers, zoals *De mantel* van Gogol, *Rook* van Toergenjev en *Arme mensen* van Dostojevski, maar voelde zich toch vooral aangetrokken tot de gedichten van Blok, Majakovski, Jesenin en Poesjkin.

In vaders ogen kreeg poëzie iets verhevens, bijna iets heiligs. Hij vereenzelvigde zich sterk met de toewijding aan een leven van expressie en creativiteit van Apollinaire, wiens dichtregel ‘Ik

had toen een fluit, die ik nog niet zou ruilen voor de staf van een maarschalk van Frankrijk' hij vaak citeerde, en Majakovski, die zei genoeg te hebben aan 'een pen, een potlood, een typemachine, een telefoon, iets om aan te trekken voor een bezoekje aan de hoeren en een fiets'. Toen hij het nieuws hoorde over de zelfmoord van de Russische dichter in 1930, verviel hij in somberheid, alsof hij een goede vriend verloren had.

Vader had een speciale voorliefde voor de sociaal geëngageerde poëzie van de Belgische schrijver Emile Verhaeren, en later zou hij met veel zorg een bloemlezing uit diens gedichten in het Chinees vertalen onder de titel *Yuanye yu chengshi* (Stad en land). Vader zag in Verhaeren een dichter die een moderne, rationele en heldere blik paarde aan emoties die heviger en complexer waren dan ooit eerder door enig andere schrijver tot uitdrukking gebracht. Over Verhaeren zei hij: 'Hij maakte zijn lezers attent op de ongebreidelde groei van de steden in de kapitalistische wereld en de troosteloze aanblik van zoveel dorpen die met de ondergang worden bedreigd.'

In zijn eigen werk zocht vader naar een taal die zowel recht deed aan de sociale werkelijkheid als aan persoonlijke gevoelens. 'Ik word werkelijk niet goed als ik merk dat ik me weer eens bediend heb van een of andere vaststaande uitdrukking,' schreef hij. 'Ik walg ervan als een dichter grossiert in banale clichés.' Onder invloed van de experimenten van de Franse surrealisten vulde hij zijn schetsboek met vluchtige indrukken, in de stijl van het 'psychische automatisme' van André Breton.

Soms nam Li Youran vader mee naar de zogenaamde Leninhall in een arbeiderswijk van Parijs, waar revolutionaire Sovjetfilms werden vertoond. En op een avond gingen Li Youran en hij naar Rue Saint-Jacques 61, in het Quartier Latin, om daar een bijeenkomst bij te wonen van progressieve jongeren uit Oost-Azië. Na afloop schreef hij zijn allereerste gedicht, getiteld 'Bijeenkomst':

*Een groepje hier, een groepje daar, gehuld in rook.
Hoge stemmen, lage stemmen, verhitte stemmen.
Aan elke tafel een werveling van
gematigde, gepassioneerde, explosieve meningen...
Brandende gezichten gloeien in het lamplicht.
Flarden Frans, Japans, Annams, Chinees
klinken hartstochtelijk uit alle hoeken van de zaal.
Lang haar, een brilletje, een sigaret opstekend
brieven lezend, bladerend door de krant...
in gedachten verzonken, geërgerd, opgewonden
of juist zwijgzaam.
Als vonken spatten de woorden van vuurrode lippen.
Elk bedroefd of getormenteerd gezicht,
elke staande of gebogen gestalte
werpt een donkere, sombere schaduw.
Ze roepen, schreeuwen, tieren.
Hun hart brandt.
Hun bloed kolkt.
Uit het Oosten komen ze:
uit Japan, Annam, China.
Ze willen vrijheid, ze haten oorlog,
daarom zijn ze zo hevig aangedaan,
daarover pijnigen ze hun hersens.
Parelend zweet,
tranen in de ogen.
Met gebalde vuisten
slaan ze op tafel,
ze schreeuwen,
ze gillen.
De ramen zitten potdicht.
Buiten, ingesloten door het duister van de nacht,
drupt de regen droevig van het vensterglas.
Binnen is het een en al warmte:*

*warmte die de gezichten koestert,
warmte die ieders hart vervult,
eenieder ademt dezelfde lucht,
in ieders hart brandt hetzelfde vuur.
Een en al vuur
In deze dode stad – Parijs
in deze dode nacht...
is Rue Saint-Jacques 61
vol van leven,
ons hart vol van vuur.*

Nog geen tien dagen nadat hij dit gedicht had geschreven, scheidte vader zich in voor de reis huiswaarts.